

Den norske Muhammedanermisjon 50 år

Litt historikk og noen refleksjoner

NILS E. BLOCH-HOELL

Den norske Muhammedanermisjon (NMM) ble stiftet i Bergen i januar 1940. Og NMM's generalsekretær har i den anledning utgitt en pen jubileumbok.¹ Dybdal-Holthes bok er lettlest og rikt illustrert, og er holdt i en forsonlig ånd. Men det er å beklage at hans mer omfattende manuskript ikke ble trykt.² Det er grunn til å skrive en supplerende historikk med noen innebyggede refleksjoner.

Norge var ikke det første nordiske land som gikk inn for misjon blant muslimer. Svenska Missionsförbundet arbeidet i Østturkestan i 1892-1938, senere i India. Også andre svenske selskaper har virket blant indiske muslimer. Østlandsmissionen har virket i Damaskus/Nebk fra 1898/1905. Dansk Pathan Mission og det Danske Missionsselskab har siden 1903 og 1904 arbeidet blant muslimer henholdsvis i India/Pakistan og Aden.³ Den norske Sudanmisjon ble stiftet i 1919 og ble integrert i Det Norske Misjonsselskap i 1921.⁴ Arbeidet i Sudan/Kamerun har også omfattet muslimer, og den første som ble døpt på NMS' felt i Kamerun var en muslim.⁵ Men de norske misjonærs visjon i Sudan/Kamerun var ikke å drive muslimmisjon, men å vinne hedninger for Kristus før de ble muslimer. Det var et ledd i en stor plan om å bygge en mur av levende kristne menigheter tvers over det afrikanske kontinent. «I sig selv var denne sperreplan naiv og overfladisk tenkt», skrev Emil Birkeli.⁶ Misjonssambandet har fulgt en lignende strategi i sitt fremgangsrike virke i Etiopia: Vinne hedningene før islam får tak i dem.⁷

Imine nær åtte år som generalsekretær i Den norske Muhammedanermisjon prøvde jeg å bevisstgjøre norske misjonsvenner om at muhammedanermisjonen er den forsømte misjon.⁸ Det var god dekning for denne påstand. Det kom ikke frem i de religionshistoriske bøker som

jeg leste, men i O.G.Myklebusts artikkel, «Muhammedanismen som misjonsproblem» fra 1949. Myklebust bygger her særlig på Samuel M. Zwemer, *A Factual Survey of the Moslem World*, New York 1946.⁹ I en brosjyre fra februar 1951 kunne jeg slå fast at 15 prosent av jordens befolkning var muslimer, opptil 315 millioner. Førti år senere er tallet minst fordoblet. Jeg skrev blant annet: «*Misjonsarbeidet blandt muhammedanere er det vanskeligste en misjonær kan ta på seg... Misjonsarbeidet blandt muhammedanerne er den mest forsømte av alle misjonsoppgaver.* Mens f.eks. over 100 selskaper arbeider blandt jordens ca. 15 millioner jøder, er det bare ca. 20, for det meste små, selskaper som helt eller delvis arbeider blandt muhammedanernes tyve ganger så store skare... *For di de kristne ikke hadde mot, tolmot og frimot nok har muhammedanerne ikke møtt Kristus.*» Jeg skrev og talte om *den stengte dørs appell og den åpne dørs mulighet* og beskrev NMM's spesialoppgave, konfesjonelle og kirkelige grunnlag, misjonsfelt, historikk og ga andre nyttige opplysninger, blant annet om hovedkontoret som den gang var i generalsekretærens hjem i Krags vei 1 på Holmenkollen. Brosjyren fra 1951 markerer en ny epoke i NMM's historie. Dybdal-Holthe sier det slik: «Høsten 1950 ble pastor Nils Bloch-Hoell f.1915 tilsatt som misjonens første egentlige generalsekretær -- han skulle begynne 1. januar 1951. Med denne tilsetningen kom arbeidet inn i fastere former. De nærmeste 8 årene ble en framgangsperiode for Muhammedanermisjonen -- både økonomisk og i arbeidet ute... Der Torvik hadde brukt fortellinger fra sitt misjonærliv for å skape interesse, brukte Bloch-Hoell nå opplysning om denne spesielle religionen og misjonen.»¹⁰

Årene 1940-1948 er stifteren, Otto Torviks periode. Men stiftelsen har en forhistorie. Otto Torvik (1901-1988) var bondesønn fra Romsdal. Faren reiste litt som emissær, og hjemmet Torvik vokste opp i, var preget av pietistisk lekmannskristendom.¹¹ Torvik har ofte fortalt om sitt gjennombrudd til Kristus-tro i fjortenårsalderen og om misjonærkallet som kom til ham på låven mens han gikk på Rauma ungdomsskole, samtidig som han arbeidet som gårdsgutt. Det ble naturlig for ham å søke seg inn på Kinamisjonsforbundets skole på Fjellhaug i Oslo. Han var 20 år da han ble elev der. Etter fire år tok han lærereksamen, og i 1927, etter 5 1/2 års skole/studium var han ferdig utdannet misjonær.¹² Høsten 1927 reiste Torvik til USA for å utdanne seg videre. Særlig ville han lære engelsk. «Han skulle gå på Frikirkens presteskole i Minneapolis, Augsburg Seminary.» Og i 1930 tok han en magistergrad i teologi ved Hartford Theological Seminary i Connecticut.¹³

Under Torviks Amerika-opphold leste han et foredrag som muham-

medanermisjonæren Samuel M.Zwemer hadde holdt ved en Student Volunteer Convention om uopptatte misjonsmarker i Asia og Afrika, med en sterk appell om å drive misjon blant muslimer. «Det jeg leste grep meg sterkt. Det var som jeg så syner», forteller Torvik.¹⁴ Han skrev hjem om sitt kall til å bli muhammedanermisjonær i Sentral-Asia og fikk i 1930 grønt lys fra Kinamisjonsforbundet om å dra på en undersøkelsesreise til kinesisk Øst-Turkestan. Etter et semester ved Lunds Universitet, der han forleste seg på å studere tyrkisk, dro han høsten 1931 til Øst-Turkestan sammen med misjonærer i Svenska Missionsförbundet. Fire år senere kom han tilbake til Norge. Han hadde døpt *en* muslim og hadde giftet seg med en tyskøstet enke med to barn. Hennes bakgrunn var en tysk-russisk mennonittmenighet (baptister). I Norge gikk Torvik inn i Kinamisjonsforbundets hjemmearbeid, som sekretær i Oslo, lærer på Fjellhaug og som reisepredikant. På et ikke nærmere angitt tidspunkt (1927?) opplevde Torvik vekkelse i bygdene ved Tønsberg og i Romsdal. «Men nervepresset ble for hardt. Ut på våren fikk jeg et sammenbrudd av en så alvorlig art at jeg straks måtte slutte og reise hjem.»¹⁵

Så var det våren 1938: «Misjonskallet som nå hadde vært som dødt en tid, våknet på nytt.»¹⁶ Den 23. juni 1938 skrev Torvik til Kinamisjonsforbundets hovedstyre og fortalte at han kjente kall til å misjonere blant muslimer «i det indre av Asia.» Øst-Persia «eller muligens Nord-India» ble nevnt. Tormod Vågen undersøkte på vegne av hovedstyret mulighetene for misjon i Persia med negativt resultat. Dette ble meddelt Torvik, og hovedstyret spurte om han kunne tenke seg å oppta misjon blant muslimer i Kina eller Manchukuo. Torvik svarte at det kjente han ikke kall til.¹⁷ Han sa opp sin stilling i Kinamisjonsforbundet og besluttet å grunnlegge Den norske Muhammedanermisjon. De to parter fremstilte saken noe forskjellig. Det kan vi ikke gjøre nærmere rede for.¹⁸ Men allerede i februar 1940 advarte Kinamisjonsforbundets ledelse sine folk mot å støtte det nyetablerte misjonsselskap. Det kom frem i en artikkel i Dagen og særlig i et rundskriv fra Tormod Vågen til Forbundets ledere på kretsplanet.¹⁹

Torvik dro først til Vestfold for å vinne støtte for NMM, der han hadde hatt vekkelse, men ble avvist. Han reiste så til Bergen, der han hadde virket høsten 1939.²⁰ De første møter med kollekt til Muhammedanermisjonen ble holdt i Misjonshuset og i Solheimsvikens bedehus, i begge tilfeller med «misjonsfilm fra Sentral-Asia.»²¹ Ikke minst misjonsfilmen vakte interesse. Torvik syklet utrettelig rundt med filmapparat og annen bagasje, viste film, solgte sin bok *Mellemmuhamedanere. En spennende reise gjennom Sentral Asia*, og talte. De første foreninger for NMM ble

dannet i Bergen. Senere kom noen få foreninger og i løpet av 2. verdenskrig et par hundre bøsseklag til. Det ble dannet en komite i Bergen med bokholder Herman Østrem som kasserer. De andre medlemmer var Østrems svoger lagersjef (byselger) Fridtjof Ludvigsen, lager-sjef (salgssjef) Sigv. Selbak og Otto Torvik.

Torvik var åpenbart klar over at han måtte søke støtte hos andre enn Kinamisjonsforbundets venner. Det er vel grunnen til at han 17. oktober 1942 skrev til biskop Andreas Fleischer og ba ham om å være med i komiteen, særlig med tanke på utarbeidelsen av grunnregler. Fleischer svarte positivt allerede 20. oktober. Han hadde i flere år vært misjonsprest i Kina. I sitt utrykte manuskript sier Dybdal-Holthe: «Det kan se ut som et forsøk på å legitimere organisasjonen overfor kirken og kristenfolket... En biskop på høyt plan ville gjøre godt.»²² Dette må være en korrekt observasjon. Fleischers medvirkning fikk nedslag i de grunnregler som ble vedtatt på Den norske Muhammedanermisjons første generalforsamling i Bergen i oktober 1945. Det ble debatt om grunnreglene. Mange av misjonens venner var utpreget lavkirkelige, mens andre, nå med Torvik som pådriver og Fleischer som rådgiver, gikk inn for en kirkelig linje. De siste vant voteringen. I NMM's grunnregler fra 1945 heter det:

«Misjonens forkynnere i Heimlandet og på misjonsmarken skal lære i overensstemmelse med Bibelen og Den lutherske kirkes bekjennelsesskrifter.

«De kirkelige handlinger utføres i overensstemmelse med den norske kirkes alterbok.» (§ III)

«De misjonærer som er ansatt til direkte forkynnerarbeid skal ordineres.» (§ VI,2)²³

For meg var disse ledd i grunnreglene avgjørende. Jeg kunne gå helt inn for kristen misjon som kirkens viktigste oppgave og den forsømte muhammedanermisjon som spesialoppgave. Og jeg kunne identifisere meg med NMM's grunnlag og kirkelige holdning.

NMM's første treårsmelding ble fremlagt ved generalforsamlingen i Bolsøy, Torviks hjemstedkommune. Beretningen var skrevet av NMM's sekretær fra 1. januar 1946 til 15. januar 1948 Gunnar Lislerud, senere misjonsprest i Schreudermisjonen og Det Norske Misjonsselskap og fra 1977 Andreas Aarflots etterfølger som biskop i Borg. Han var svigersønn til landsstyrets formann 1945-1948, kunstmaler Hans Berg.²⁴ Lislerud så NMM som en arbeidsgren i Den norske kirke. Jeg så det på samme måte.

NMM's første treårsmelding forteller om generalforsamlingen i Bergen i 1945, om opprettelsen av fire kretser (Bergen, Stavanger,

Møre- og Romsdal og Østlandet) og om ansettelse av misjonens arbeidere. Generalforsamlingen besluttet at «de ferdigutdannede misjonærer så snart forholdene tillater det om mulig reiser til *kinesisk Turkestan* for å oppta misjonsarbeid.» Men allerede 1. juni 1946 fattet landsstyret følgende vedtak: «I følge faktiske opplysninger fra flere hold må man gå ut fra som sikkert at *Øst-Turkestan* for tiden er stengt for misjonsarbeide. Landsstyret beslutter derfor å sende samtlige misjonærer til India for å oppta misjonsarbeid mellom muhammedanere.»²⁵

Ved generalforsamlingen i 1945 var det tale om misjonærer. Det tenkes i første rekke på Otto og Helene Torvik. Torvik var blitt ordinert til misjonsprest av biskop Fleischer i Johanneskirken i Bergen 2. juni 1946. Samme dag ble ikke bare Torviks, men også sykepleier Åse Kjelden og student Gunnar Melbø og hans kone Erna innviet til misjonærer i Johannes menighetshus i Bergen.²⁶ De tre siste kom aldri til å reise ut. Den konflikt som gikk forut for de tres brudd med Torvik og NMM er ikke klarlagt i Dybdal-Holthes bok. Det antydes i hans utrykte manuskript at en årsak kan være Melbø's lavkirkelige standpunkt.²⁷

En folder fra februar 1940 med to og en halv sides tekst, en sides annonser og en halv sides bilde av familien Torvik har overskriften «Den norske Muhamedanermisjon». Under bildet står det: «Hvem vil være med å sende oss til muhamedanerne med evangeliet?» Det tales også om Guds kall til å forkynne evangeliet i Sentral-Asia.²⁸ Troen på Guds kall gikk som en rød tråd gjennom alt Torvik skrev og talte. Kallet gjaldt misjon blant muslimer, men ikke hvor som helst. Sentral-Asia nevnes stadig. Kallet var geografisk bestemt. Slik var det også for stifterne av Kinamisjonsforbundet.

Om Torvik i perioden 1940-1948 skriver Dybdal-Holthe: «Det er hans person som står i sentrum -- det ble misjonens styrke og svakhet.»²⁹ Det er korrekt. Uten Torvik ville Den norske Muhamedanermisjon ikke ha blitt til, og norske misjonsvenner ville ikke ha blitt bevisstgjort om denne forsømte misjonsoppgave så tidlig. Men Torviks ensidige konsentrasjon om det han oppfattet som sitt spesielle kall kunne stundom skape vanskeligheter både for ham selv og for andre. Hans spente nervesystem reagerte med emosjonell sikkerhet ut fra hans subjektivt biblisisstiske kristendomsforståelse. Dette spiller nok inn i Torviks, formelt «komiteens», raske antagelse av fire misjonærer i krigstiden: Gunnar og Erna Melbø, Åse Kjelden og Mons Høiland. Ingen av dem ble misjonærer.³⁰ I 1947 ga Torvik en av NMM's arbeidere, Leif B. Saltkjell, avskjed, nærmest på dagen, fordi man manglet penger til lønninger.³¹ Da generalforsamlingen i Bergen i 1945, under

sterk motstand, vedtok å flytte hovedkontoret i Oslo, ble det argumentert med at dette måtte være Guds vilje.³²

I 1946 kom det til en skarp konflikt mellom Torvik og landsstyrets formann Hans Berg. Noen glimt fra Torviks brev av 22. januar 1946 er illustrerende. Torvik minner Berg om at han hadde gått inn for Berg som formann, men sier også at Berg er ikke NMM's leder. «Det gjør meg usigelig ondt slik å måtte 'sette deg på plass'. Men din store selvsikkerhet gjør det nødvendig..» Striden gjaldt redaksjonen av *Lys over Land*, NMM's organ fra 1941 av. «Men når jeg tror misjonen er i fare, må jeg tale ut hva det koster. Til tross for min ringhet og dårlighet på mange måter, var *det meg Gud kalte til å stifte Den norske Muhamedanermisjon.*»³³

Personlig hadde jeg aldri noen konflikt med Torvik eller med noen annen i NMM, men jeg opplevde en viss rivalisering mellom Vestlandet og Østlandet forretningsutvalget/landsstyret. I et tilfelle omgjorde landsstyret et vedtak av forretningsutvalget om lønnspålegg for generalsekretæren. Det var landsstyrets sak å gjøre slike vedtak, ble det sagt. Det falt i min lodd å skrive tre treårsmeldinger og å redigere *Lys over Land*, der den offisielle redaktør sogneprest/prost Johan Julseth skrev en leder for hvert nummer. Opplaget vokste fra 2000 i 1951 til 4000 i 1957.

Jeg kan ikke gå inn på de 32 kretsmøtene jeg deltok i eller de fire generalforsamlinger. De siste var høydepunkter. På Sandnes i 1951 var biskop Marthinussen et inspirerende innslag, der han utfoldet hele sin bergenske veltalenhet. I Oslo i 1954 vakte en modell av en planlagt kirke i Sajinipara på NMM's felt i India stor oppmerksomhet. To år senere var kirken bygget ferdig etter min kones tegninger. Og i 1968 hadde jeg selv den glede å preke der en søndag morgen.

Muhamedanermisjonen ble etter hvert mer kjent og akseptert. Inntektene hadde steget, i 1951 med nær 80 prosent, senere langsommere. Ved generalforsamlingen i Bergen fremsto NMM som en etablert misjon. Offer/kollekt ble gitt til den forsømte misjon i 7 kirker i Bergen og omegn. Misjonærstaben hadde også vokst fra 2 i 1951 til 7 i 1957. Min egen innsats i NMM imponerte meg ikke, men den ga meg heller ikke svart samvittighet. Misjonen hadde tapt tusener av kroner på en alt for optimistisk forlagsvirksomhet ved utgivelse av nye opplag av Torviks reiseskildring fra Turkestan, utgivelse av et julehefte og annen litteratur. Slike eksperimenter ble det slutt på. Og den private pensjonskasse var for lengst avløst av en forsvarlig avtale med Norsk Kollektiv Pensjonskasse. Muhamedanermisjonens navn ble allerede i 1951 korrekt stavet med to m'er. Jeg hadde i årenes løp bare talt ved knapt

800 møter og gudstjenester. Det kom av at jeg i mine nær 8 år som generalsekretær flere ganger hadde nesten hel eller delvis permisjon, med nær to måneders prestetjeneste i min egen menighet, ca. et års lektortjeneste og med stipend fra NAVF og MF for å fullføre en doktoravhandling. Den ble trykt i 1956. Jeg skjøttet likevel kontorarbeidet under mine permisjoner.

Jeg avslo å fortsette som generalsekretær, likedan å gå inn i landsstyret, men jeg har opprettholdt kontakten med misjonen blant de forsømte muslimer.³⁴

Det var uenighet i landsstyret om min etterfølger. Et brev til meg fra Bergen i 1958 var så kritisk overfor min etterfølger at jeg ikke fant å kunne la det bero i NMM's arkiv. Torvik må på forhånd ha fått vite at han ikke uten videre ville bli ansatt (kalt) til generalsekretær. Han hadde før landsstyremøtet i Bergen i 1958 undersøkt lønnsforholdene for lærere i grunnskolen. Og han sa til landsstyret at hvis han ikke ble generalsekretær, ville han ta en lærerjobb. Torvik ble i august 1958 konstituert og i 1960 ansatt som generalsekretær. Som sådan drev han en utstrakt reisevirksomhet og gikk fra 1967 over i en stilling som reisetaler. Lignende stillinger hadde pastor Harald Hauge hatt i mange år, likedan pastor Alf Andersen. Fra 1967 til årsskiftet 1975-76 var NMM's energiske kasserer fra høsten 1951, Margit Dahle, forretningsfører eller administrativ leder.

Det ligger i sakens natur at misjon blant muslimer ikke har store resultater i form av dømte kristne å vise til, men arbeidet i India hadde vokst. Torvik hadde fått overlatt et overveiende muslimsk område i Murshidabad fra Santalmisjonen og fra et amerikansk metodistselskap og hadde med stor dyktighet reist en misjonsstasjon i Sajinipara. I februar 1953 kom Idar og Harriet Egeland til denne stasjonen. Han hadde examen artium og diakonutdannelse. Hun var utdannet sykepleier ved Menighetssøsterhjemmet. De arbeidet i India i 15 år og bygget ut arbeidet ytterligere med poliklinikk, skole og evangelisering. Mange hørte evangeliet. Noen ble døpt. Tusener ble hjulpet materielt. Etter et år fikk Egelands forsterkninger i diakonisse og jordmor Gudrun Sæther. Hun fikk 32 år i misjonens diakonale tjeneste og ble tildelt Kongens fortjenestemedalje i gull. I løpet av et år kunne hun bokføre over 12000 polikliniske pasienter. Om Egeland sa en embetsmann, en hindu, at om alle misjonærer hadde være som han, så ville kristen misjon hatt økt troverdighet og tilslutning.

Ytterligere to misjonærer ble antatt i min tid i NMM: Arne Rudvin, indremisjonsbarn og elev av Leiv Aalen og Harris Birkeland, og hans finske kone, Päivi, universitetsutdannet misjonærdatter. Rudvin ble

ordinert 10. januar 1958, men alle forsøk på å få India-visum for Rudvins mislyktes. Landsstyret ga da styremedlem Carl Wollebekk og meg fullmakt til i november 1958 å forhandle med den danske Pathan Mission om et samarbeide. Avtalen gikk i orden, og i desember 1958 reiste Rudvins til Pakistan som NMM's utsendinger i Pathan Missionens tjeneste. Men, skriver Dybdal-Holthe: «1970-årene var en brytningstid for misjonen, særlig gjaldt det spørsmålet om Pakistan som misjonsmark. En ekstraordinær generalforsamling høsten 1975 vedtok å stanse arbeidet. Den teologiske situasjon innen kirken i Pakistan var en hovedårsak til «bruddet» og opprettelsen av Norsk Kristen Muslimmisjon (NKM). Den gikk senere inn i NMS... Kursen ble mer konservativ teologisk og mer lavkirkelig med tyngdepunkt i bedehus-miljøet.»³⁵ Den gamle spenningen i kirkesynet hadde blusset opp igjen. Etter en kirkelig konservativ periode på 13 år, 1945-58, kom en overgangsperiode der tyngdepunktet gradvis ble flyttet fra Østlandet til det mer reformert påvirkede Vestlandet. Fra høsten 1975 gikk NMM over i en fase med markert lavkirkelig og antiøkumenisk profil. Personlige motsetninger var med, uten at vi kan gå inn på det her. Det nye NMM svekket snart ordinasjonsparagrafen. I 1980 gikk de et steg videre og vedtok denne formuleringen: «De menn som ønsker det kan ordineres.»³⁶

Generalforsamlingen vedtok med 86 mot 71 stemmer å bryte enhver forbindelse med The Church of Pakistan, og Arne og Päivi Rudvin var ikke lenger NMM's misjonærer, et drastisk vedtak. Hvorfor?

Dybdal-Holthe angir den *teologiske situasjon* i Church of Pakistan som hovedårsak til bruddet. Denne kirken ble dannet i 1970 som en unionskirke mellom lutheranere, anglikanere, presbyterianere og metodister. C.O.P. bygger på et *Creedal Statement*. Det slutter seg til de tre oldkirkelige bekjennelser og Den hellige skrift og har en overveiende luthersk-konservativ profil.³⁷ Men en av kirkens biskoper hadde uttalt at kirken måtte motarbeide et fundamentalistisk (muslimsk påvirket) bibelsyn. Dette falt mange vestlandskristne tungt for brystet. Men i skrivet fra en av pådriverne for bruddet til generalforsamlingen i 1975, Johannes R. Sjøen, nevnes også som grunn til bruddet at C.O.P. er medlem av Kirkenes verdensråd og at kirken hadde planer om å samarbeide med katolikkene om en ny oversettelse av en urdu-bibel og om «et studieprosjekt for statistikk, manntall og undersøkelse av de kristnes kår, utdanning, økonomi etc.»³⁸ Forkjemperne for bruddet med C.O.P., inklusive Torvik, hevdet også at samarbeidet med C.O.P. stred mot NMM's grunnregler fordi kirken i Pakistan ikke var en rent luthersk kirke. De konkrete innvendinger som ble reist mot kirken i Pakistan var

imidlertid ikke preget av luthersk teologi, men av en konservativ evangelikal holdning som særlig pinsevenner har stått for.

NMM ble ikke knekket etter bruddet, men har økt sine inntekter og har tatt opp muslimmisjon på flere felter, blant annet i Indonesia, i samarbeid med Gereja Kristen Protestan Indonesia, som er en utbryterkirke fra den store såkalte Batakkirken.³⁹

Norsk Kristen Muslimmisjon fortsatte sitt, til muslimmisjon å være, fremgangsrike arbeid i Pakistan, der staben ble forsterket med misjonsprest Geir Valle og hans sykepleieutdannede kone allerede kort etter bruddet. I 1964 hadde NMM i samarbeid med NMS tatt opp arbeidet blant Kameruns muslimer med diakon Lars Gaustad og hans sykepleieutdannede kone som NMM's utsendinger. Fra 1976 ble de to misjonærer for NMS. Det endte med at Muslimmisjonen gikk opp i NMS. Vi siterer NMS' årbok for 1987: «*Misjon blant muslimer -- en ny hovedoppgave.* NMS-møtet i desember 1985 førte til at NMS for første gang fikk misjonsmarker der arbeidet i all hovedsak skulle drives blant muslimer, idet Mali ble formelt opptatt som misjonsmark, og fusjonen med NKM førte til at Pakistan ble ny NMS-mark.» Pastor Jan Opsal, før bruddet aktiv i NMM, ble i 1986 muslimkonsulent i NMS. NMS' arbeid blant afrikanere i Paris er også i stor grad muslimmisjon. Og arbeidet blant muslimer (innvandrere) i Norge ble i 1986 utvidet og fastere organisert.⁴⁰

Den norske Muhammedanermisjons femtiårige historie er et skoleeksempel på sterke og svake sider i norsk misjonshistorie: intens overbevisning om Guds kall til misjon og glad offervilje for enda en Gud-gitt oppgave, og på den annen side en vis sikkerhet om at den individualistisk-pietistiske norske kristendomsforståelse må hevdes om det skal koste strid og splid, fordi den er den eneste bibeltro kristendomsforståelse.⁴¹

NOTER

1. Nils Dybdal-Holthe, *På Jesu bud. Hovedtrekk i Den norske Muhammedanermisjons historie 1940-1990*. Utgitt av Den n.Muhammedanerm., Haugesund 1989.
2. Manuskriptet, D-H manus, ca.200 s. er nå på Egede Instituttet i Oslo.
3. G.O.Lislerud, «Problemet i historisk sikt», i O.G.Myklebust, *Muhammedanismen som misjonsproblem*, Oslo 1949 pp.13 ff. Jrf. mine artikler «Muhammedanismen i verdensmisjonen» i *Lys over Land* fra og m. des.1951, og O.G.Myklebudt, *Misjonskunnskap*, Oslo 1976 pp.292 ff.
4. J.Nikolaisen i *Det Norske Misjonselskaps Historie III, Sudan*, Stavanger 1949 pp. 296 f.

5. H.Endresen, «Sudan» i Myklebust, *Muhammedanismen* p.47.
6. Emil Birkeli, *Misjons historie I*, Oslo 1935 p.173; Karl Flatland, *Fra Sudan*, Kristiania 1922 pp.7,12 ff., 20 ff.,31; J.Nikolaisen (m.fl.), *Rapport fra undersøkelsesekspeditionen*, Kr. 1926 p.3. Man skulle unngå muslimene. Jfr. Nils Bloch-Hoell, *Muhammedanermisjonen -- den aktuelle misjon*, Oslo 1954.
7. Muntlig opplys. fra Tormod Vågen i 1951.
8. Bloch-Hoell op.cit. Jfr.min spalte i *Lys over Land*, «Muhammed og hans lære» fra des.1951. Brosjyren fra 1951, febr., trykt i 10.000 pluss 20.000 eks. Dagspressen ble brukt, f.eks. *Vårt Land* 27.4. 1951 p.4; N.B.-H. «Er vi overorganisert?»; *Stavanger Aftenblad* 24.6. 1952 p.3, «En forsømt misjonsoppgave».
9. Axel Malmstrøm, *Evangeliet i Alverden I*, Københ. 1948 p.224; jfr. bøker av G.Palmer, Gösta Niklasson, Erik W.Nielsen, Harald F.Jørgensen, Jensine Jensen, Johanne Svanenskjold, M.Borch-Jensen, Per Kjølberg, Gunnar Melbø m.fl.
10. Dybdal-Holthe p.32. Stud.theol. Reidar Wang sluttet som Lisleruds efterf. 1.des. 1950. Jeg arbeidet fra sm.tid. uten lønn.
11. D-H manus p.7
12. Otto Torvik, *Muhammedanermisjonen*, Oslo 1961 p.9. Eksamensprotokollen for Fjellhaug skoler viser at T. hadde gode karakterer ved det teol.avslutningskurs 1.9.-20.12 1926, best i misjonshistorie, 1,75 og svakest i logikk, 3+.
13. Dybdal-Holthe p.13. Ifølge *Prester i Den norske kirke og andre teologiske kandidater*, Bergen 1974 p.270 tok T. sin S.T.M. ved Hartford Theol.Sem,Conn. i 1930. Ang. det reformerte Hartford se Sidney Ahlstrom, *A Religious History of the American People*, New Haven 1972 p.420.
14. Torvik, *Muhammedanermisjonen* pp.16 ff.
15. Ibid. p.10
16. Ibid. p.23
17. Torvik og Vågen i *Utsyn* nr.1 1940 pp. 7 f. Fotokopi av rundskrivet viser ingen datum eller adresse. Overskriften er «Torviks forhold til Kinaforbundet.» Det er undertegnet «For hovedstyret Tormod Vågen, sign.»
18. Ibid. Jfr. D-H, manus pp.182 ff. *Samarbeid*. Oscar Handeland, *Det Norske Lutherske Kinamisjonsforbund gjennom 50 år I*, Oslo 1941 pp. 299 f., 302,318 og II,Oslo 1946 pp.4 ff. er nøytralt refererende. Så og Olav Uglem, *Norsk Hedningemisjon gjennom 250 år²*, Oslo 1969 pp. 94 f. Jfr. O. G. Myklebust (red.), *Norsk håndbok for misjon*, Oslo 1949 pp.39 f., do. Oslo 1952 pp. 4 ff.
19. Tormod Vågen sa til meg i 1951 at han mente Torvik «opprett NMM avdi han ville ha ein kanon for seg sjølv.» August Vik (Kina-misjonær), «En norsk muhammedanermisjon?», *Dagen* 22.2 1940. Jfr.note 17.
20. Dybdal-Holthe p.25. Torvik i *Lys over Land* jan. 1965 p.5: «Den første tur for å søke støtte for dette misjonsforetagende var til Tønsberg og

omegn. Det ble en meget lite oppmuntrende tur. Gamle venner som jeg søkte kontakt med møtte meg med kulde og kritikk.»

21. Dybdal-Holthe p.24
22. D-H manus p.56; *Lys over Land* jan.1965 p.5. Jeg besøkte Andreas og Petra Fleischer i Bergen i 1951. Etter en samtale fulgte de meg til et møte for NMM.
23. *Grunnregler for Den norske Muhamedanermisjon*, Bergen 1945 pp.1,9, gjengitt i min brosjyre fra febr. 1951.
24. *Den norske Muhamedanermisjon 1945-1948*, u.å.
25. Ibid. p.5
26. Ibid. p.12
27. Dybdal-Holthe p.44; D-H manus pp. 57 f., 76 f.
28. Ibid. p.26
29. Ibid. p.36. Torvik fortalte ofte, henført og dramatisk om moren som på kaien før Amerika-reisen tok ham til side og fortalte at hun, før han ble født, hadde gitt ham til Gud, hvis Gud ville spare hennes og barnets liv, altså som en votivgave, kjent fra ikke-kristne religioner.
30. D-H manus pp.57 f., 76 f.
31. Ibid. p.88; jfr.pp.136 ff. Vanskeligheter med indiske medarb.
32. Torvik hadde store planer for NMM, bl.a. skulle misjonærene ha tilleggsutdannelse.
33. Ibid.pp.80 ff.
34. Jeg støttet NMM, talte ved møter og generalfors. i Oslo 1966 og Bergen 1969. *Lys over Land* jan.1965 pp.2 ff., 6 ff., mars 1968, sept.1969. Fra høsten 1975 gikk støtten til NKM/NMS.
35. Dybdal-Holthe p.36.
36. Ibid. p.31. Rudvin kunne nok provosere misjonsvenner med positive uttalelser om islam.
37. *Credal Statement accepted in princ. on the first synod of Church of Pakistan*; Arne Rudvin/Geir Valle, «Muhammedanermisjonen -- Kristen Muslim-misjon», *NOTM* 1976 pp.49 ff.; Forslag til innstilling fra landsstyret til ekstraordinært Landsmøte 8.november 1975, Fredrikstad 14.9.1975, Anfinn Kolberg; Church of Pakistan (COP). Forslag til innstilling i forbindelse med det ekstraordinære landsmøte i Oslo 8.november 1975, Åkrehamn, den 25.oktober 1975, Johannes R.Sjøen; Kommentar til de to forslag fremsatt i landsstyret angående NMM»s fortsatte/utvidede støtte til Pakistan Kirke, Arne Rudvin; Orientering om bruddet i Den norske Muhammedanermisjon, og om arbeidet videre i Kristen Muslim-misjon, sign. Anfinn Kolberg (res.kap.), Arild Romarheim (fakultetslektor), Idar Egeland (bestyrer), Oslo 22.12.1975.
38. Sjøens skriv av 25.okt.1975.
39. Dybdal-Holthe pp.66 ff. *Lutheran World. Lutheran Churches in the World. A handbook*, Geneva 1977 p.189.
40. *Misjonstidende* nr.10-87. *Årbok 1987. Det Norske Misjonsselskap* p.16;

Synnøve Hilden Kristensen, «Fremmedarbeiderne og Kirken», *NOTM* 1974 pp. 229 ff.; Jan Opsal, «Kirken og muslimene i Europa», *NOTM* 1974 pp. 229 ff.; Jan Opsal, «Kirken og muslimene i Europa», *NOTM* 1978 pp.129 ff.; *NOTM* 1979 pp.61 ff.; Jan Opsal, «En ny tid for norsk misjon blant muslimer?» *NOTM* 1986 pp.129 ff. -- Under et besøk i Stavanger i 1952 foreslo jeg for NMS's formann domprost Kornelius et samarbeid med NMS, men ble bryskt avvist. I en samtale med Generalsekr. Hallen avviste han samarb. m. NMM i Norge, men gikk inn for samarb. i India.

41. Takk til generalsekr. Grandhagen og Dybdal-Holthe, bibl. Thora Kristiansen og sekr. Grete Tryggestad, for fotokopier og til Egede Instituttet for lån av materiale.

Nils E. Bloch-Hoell: f.1915. cand.theol. 1941, dr.theol. 1958, professor i misjonsvitenskap og økumenikk ved Universitetet i Oslo 1968-1985, leder av Egede Instituttet 1975-1986. Publisert en rekke bøker av økumenisk og kirkehistorisk karakter. Medlem av Det Norske Vitenskapsakademi.

The Norwegian Mission to the Muslims 50 years.

The article is a review of Nils Dybdal-Holthe's historical account of the Norwegian Mission to the Muslims. The reviewer, who for a period was the secretary general of the mission, gives a critical account of the study, and adds information from his own studies and from other written sources.